

Bodó Márta

GYERMEKSORSOK

DOINA RUȘTI: *LIZOANCA TIZENEGY ÉVESEN*. SZENKOVICS ENIKŐ FORDÍTÁSA. BUDAPEST, ORPHEUSZ KIADÓ, 2015.BORBÉLY SZILÁRD: *NINCSTELENEK. MÁR ELMENT A MESIJÁS?* BUDAPEST, KALLIGRAM, 2013.

Mi „cukibb” és „menőbb” egy gyerektörténetnél? A gyermek kivételezett, megkapja, amit a szülei nem, az álmok letéteményese, beteljesítője. A gyermeket minden és mindenki segíti, és ő csak halad megállíthatatlanul, egyenesen, fölfelé.

Mi brutálisabb egy gyermekverésnél, gyermekerőszaknál, egy gyermeki lélek módszeres gyilkolásánál? A gyermek ártatlan, tiszta és repül, míg be nem nyálkázza a nyomor, a felnőttek szúklátókörsége, míg álmait is be nem piszkítja, mint légy az ablakot, a kilátástalanság, míg le nem húzzák, nyomják, verik, karóval, husánggal, a földre, a való világ talajára.

Doina Ruști tizenegy éves hősének van neve, ő Lizoanca, az ország déli részén fekvő kis faluban mindenkié. Minden férfiemberé. Minden gerjedt férfi vágyaié. Neki ez ajándékot, édességet, a gyermeki léthez rendelt apróságok ígéretét hozza az otthoni durvaság, verés helyett. Dacosan szegezi mérgezettnyíl-tekintetét bántalmazójára, az apjára, bár tudja, hogy ha lesütné, legalább egy-két ökölcsapást, sportcipőtalp-rúgást elkerülhetne. „Én csináltalak, én is öllek meg, azt a kurva anyád picsáját!” – ezzel a szülői biztatással indul útjára. A könyvbeli útja végén egy gyermekotthon áll, ami elvileg kiút a nyomorból, ám ő itt kapja meg először a bélyeget: prostituált, noha a szót nem, a jelentését sem ismeri. A magyarázatot hallva: „A prostituált egy olyan mocskos személy, aki árulja a testét”, „koszos nőt képzelt maga elé, olyan Carolina anyóka-szerűt, aki véres húscsapatokat tép ki saját testéből, melyeket jobbra-balra holmi százásokat lobogtató kezeknek osztogat szét”. És azt sem érti, híres kortársa, Trestiana, a tévében szereplő énekesnő, aki szintén az otthonba kerül, mert apjától vár gyereket, miért gyűlöli halálosan az apját, amikor az sosem emelt rá kezét. „Még egyszer rá-

nézett, és az futott át az agyán, hogy ezt a macát még sosem püfölték el, és ezért nem is tudja felmérni a veréssel járó megaláztatást és fájdalmat.”

Borbély Szilárd szereplője tízéves, neve nincs, néha rosszpára, ilyenkor az anyja nem haragszik rá, máskor tofla, ahhoz egy nyakleves is jár a figyelmetlensége mellé. Ő is megkapja a maga útravaló mondatát: „Olyan tehetetlen vagy, mint az apád.” „A nővérem az egyes. Én vagyok a kettes. Ez az én számom, a kettő. A nővérem a Nagy. Ő a lány. Én vagyok a Fiú. Az öcsém a hármas. Ő a Kicsi. Így szólítanak bennünket.” Néha Gogának csúfolják a nagyobb fiúk, mert a faluban kering egy, a családban meg nem erősített, de nem is cáfolt történet arról, hogy az apjuk balkézről egy zsidónak a fia. A hatvanas-hetvenes években játszódik a történet Magyarországon, egy mélyszegénységben élő faluban, ahol a zsidó még/már szitokszó, rosszabb bélyeg, mint a szegény vagy a jöttment. „...nekik mindenki zsidó, aki nem ott hal meg, ahol született. Aki el fog menni közülük, azon megérik, hogy más. Aki nem olyan, mint ők, azon érzik az idegenszagot. Csak a magukfajtaját viselik el. Aki elmegy, az áruló. Aki másmilyen, az is. És aki más akar lenni, az is. Mindenkit zsidónak tartanak, aki használja az eszét. Aki okosabb náluk: az zsidó. Ha észreveszik a gyereken, hogy okos, akkor pálinkás kenyeret adnak neki. Cukrozott borral itatják, hogy elbutuljon. Hogy ne hagyja el a szüleit öregkorukra. Hogy megmaradjon a faluban. Hogy egész életében csak a kocsmáig merészkedjen el. Mert mindenkit gyűlölnék, aki nem olyan, mint ők. Aki gondolkodik. Aki spekulál. Aki mást akar. Aki egyáltalán valamit akar.” – Ez az anya interpretációja, ő mindvégig hajtogatja: „mi nem vagyunk parasztok, mi elmegyünk innen”. A gyermek mindebből leginkább azt szívja magába, hogy a világban nem lehet otthon. Még ha netán elfogadná is a szűkös és kemény életet, ami adott, neki nem szabad ott gyökeret eresztenie, nem szabad otthon éreznie magát. Az anyai mondatok nemcsak hogy kihúzzák a biztos földet a gyerekek lába alól, de hihetetlen, módszeres kegyetlenséggel szoktatják is le az álmodozásról, a nagyobbra vágyásról, a kitörésről – saját, állandóan ismételtetett, elvágyódását kifejező mondása mintegy a gyermek megtörése gyakorlatának eszköze, hiszen egyértelmű a kitörés lehetőségének teljes hiánya. A gyereket itt is verik, kézzel, nadrágszíjjal. Férfiak verik a nőket, nők a gyerekeket, a gyerekek meg egymást, mindenki veri, rúgja az állatokat. A névtelen főszereplőt veri az anyja kézzel meg amivel éri, veri az apja nadrágszíjjal, és mindenki mindenkit bántalmaz szóval. Nemcsak a durvaság és trágárság, de a közönségesség is természetes, mint ahogy az is, hogy a szülők nemi élete a gyermekek előtt zajlik. Szerelemről, szerelmi életről szó

sincs, csak testi szükségletek kielégítéséről, illúziót és álmot, reményt és örömet egyaránt kioltó, csírájában kiömlő módon.

Lizoanca történetében is ez a fajta szenvtelenség figyelhető meg: ott a tévékamera tételesen is megjelenik, riport készül, tényfeltáró, oknyomozó tudósítás, ami felháborodást kelt (erről csak hallunk, de nem tapasztaljuk, a regény főszereplőjének életén ez mit sem változtat, a többi szereplőjén is csak annyira, hogy a közegészségügy megnyugodhasson: a gyermek által széthordott szifiliszt meggyógyították). Mint kamera, szenvtelenül figyel Borbély Szilárd hőse is, regisztrálja a látottakat, olykor hozzátesz valami hasonlóan szenvtelen (kissé autisztikus) saját megjegyzést, mint a „nálunk ezt így mondják”, vagy a (prím)számokra vonatkozó megjegyzései.

A durvaság, a trágár beszéd, a másík, a gyermek semmibe vévése szintén hasonló hangsúllyal van jelen a két regényben, a szülés és szarás egybeolvadása („szartalak, szültelek”, „én szartalak a világra”), káromlásszerű használata.

Egyik regény se mutat semmilyen kiutat. Hiába költöznek el Borbély Szilárd hősei hetvenháromban abból a faluból, a kilátástalanság a vérükben, az agyukban van, és nem is változik semmi: a mutatósna vélt tervrajz a keretezőig még eljut, de onnan haza, a falra sosem. A szabadság csak annyi, aminek a határait nem ismerjük. „A megszokott igénytelenség, ahogy éltünk és a megszokhatatlan ideiglenesség, amelyben azóta is élünk.”

Doina Ruști Lizoancája is elkerül a faluból a fővárosba, nevelőotthonba, ami nem otthonabb a brutális apja és megfélemlített anyja által képviselt otthonnál. Esélyt azonban itt sem kap, helyette címkét. Amit tudatlanul, mintegy életösztönből tett, rátapad, a jövőre nézve is megfosztja a másféle élet esélyétől. A könyv végén megérkezik az életében jelképessé, fordulatot jelzővé vált új, ezúttal „zöldes cipő, olyannyira lány anyagból, hogy az ember azt hihette, pihepuha selyemből készült. A lábbelik elején aranyszínű gyűrű csillogott, benne tiritarka kövecskék”. Mint korábban is, elbűvöli az ajándék, „s menten belehasított egy gyönyörű szép álom: beleugrani az elszenderedett cipőkbe, melyek erre hirtelen felébrednek, megcsillantják gyűrű-szemüket, majd futásnak erednek az autók uralta úton. De merre? A kerítésen túl sem jobb”.